

דברים לא וילך

וַיֵּלֶךְ מֹשֶׁה וַיְדַבֵּר אֶת-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֶל-כָּל-יִשְׂרָאֵל: וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם בֶּן-מֵאָה וָעֶשְׂרִים שָׁנָה אֲנֹכִי הַיּוֹם לֹא-אוּכַל עוֹד לְצַאת וּלְבֹא וַיְהוּה אָמַר יְיָ אֱלֹהֵינוּ לֹא תַעֲבֹר אֶת-הַיַּרְדֵּן הַזֶּה: יְהוּה אֱלֹהֵיךָ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ הוּא-יִשְׁמֵד אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵלֶּה מִלְּפָנֶיךָ וַיִּרְשָׁתֶם יְהוֹשֻׁעַ הוּא עֹבֵר לְפָנֶיךָ כַּאֲשֶׁר שָׁנֵד דְּבַר יְהוּה: וַעֲשֵׂה יְהוּה לָהֶם כַּאֲשֶׁר עָשָׂה לְסִיחֹן וְלַעֲוֹג מֶלֶכֵי הָאֲמֹרִי

הוא עבר קדמך, הוא ישיצי ית עממאי האלין, מן קדמך ותיחננון, יהושע, הוא עבר קדמך, קמא דמליל יי: ד. ועביד יי להון, קמא דעבד, לסיחון ולעוג, מלכי אמוראה

3) חסר ה יח אה באי אה

Handwritten notes in the top left corner, including the word 'רנט' and various symbols and numbers.

רס"ג לא (ב) אמר אלי, כבר אמר אלי. (ג) הוא עבר, הודו עובר.

רמב"ן לא (א) וילך משה, כאשר השלים כל דבריו אז הלכו כל הנצבים לפניו והטף והנשים איש לאהליו, ולא הוצרך הכתוב להזכיר זה, כי כבר אמר אתם נצבים היום כולכם לפני ה' אלהיכם, לעברך בברית ה' אלהיך (לעיל כט ט-יא), ואחר עברם בברית ילכו מפניו, ויאמר הכתוב עתה כי משה הלך ממחנה לוייה אל מחנה ישראל לכבדם, כמי שירצה להפטר מחבירו ובא ליטול רשות ממנו.

(ב-ג) ויאמר אלהם בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, וזה לנחם אותם על ענינו, כלומר אני זקן ואין לכם עוד תועלת ממני, ועוד כי ה' צוני שלא אעבור שם, ואל תפחדו ואל תיראו כי ה' יעבור עמכם לא יסלק שכינתו מכם בעבורי, ויהושע הוא העובר לפניכם במקומי, ואע"פ שמשה רבינו היה בתקפו ובבריאותו כאשר העיד הכתוב לא כהתה עינו ולא נס לחה (להלן לד ז), אמר להם כן לנחמם. ורש"י כתב לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי לא תעבור את הירדן. ואינו נכון¹. ועל דעת ר"א² לצאת ולבוא למלחמה כי חלשו כוחותיו בזקנותו. וגם זה אינו נכון³. ורבותינו אמרו⁴ מלמד שנסתתמו

1 הוקשה לו שוי"ו יהיה פירושו: לפי (וכן הקשה הרא"ם על פירוש רש"י, ולא תירץ). 2 ראב"ע כאן. 3 שהרי העיד הכתוב לא כהתה וגו'. 4 סוטה יג ב, ושם: שער. וברש"י שלפנינו: מסורות ומעיינות החכמה. וזהו לא אוכל עוד לצאת ולבוא, בדברי תורה.

חזקוני לא (א) וילך משה, מאהל מועד שהיה דר שם, שנאמר: והחונים לפני משכן ה' משה ואהרן ובניו (במדבר ג לח), והלך¹ לו אצל כל שבט ושבט להודיעם כי הוא מת ולא יפחדו אך יחזקו לבם בדברי יהושע. ולמה הוצרך לטרוח וללכת אחריהם; היה לו לכנסם בחצוצרות שעשה משה, אלא² אמר רבי יהושע משום רבי לוי דסכנין חצוצרות שעשה משה במדבר כיון שנטה משה למות גזון הקב"ה שלא יהא משה תוקע בהן והם באין אצלו לקיים מה שנאמר: ואין שלטון ביום המות (קהלת ח ח).

(ב) אמר אלי לא תעבור את הירדן הוזה, ובכך³ אין אתם מפסדין כלום, כי ה' אלהיך הוא העובר לפניך וגו' (פסוק ג). (ג) כאשר דבר ה', נביא⁴ מקרבך מאחריך כמוני יקים לך וגו' (לעיל יח טו), וכתביב: קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וגו' (במדבר כז יח).

1 [ראב"ע]. 2 תנחומא בעלתך י. 3 [בכור שור]. 4 ראה בכור שור.

לא (ב) אנכי היום, היום¹ מלאו ימי ושנותי, ביום זה נולדתי רש"י וביום זה אמות. לא אוכל עוד לצאת ולבוא, יכול¹ שתשש כחו, תלמוד לומר: לא כהתה עינו ולא נס לחה (להלן לד ז), אלא מהו: לא אוכל, איני רשאי, שניטלה ממני הרשות וניתנה ליהושע. דבר אחר¹: לצאת ולבוא, בדברי תורה, מלמד שנסתמו ממנו מסורות ומעיינות² החכמה. וה' אמר אלי, זהו פירושו: לא אוכל עוד לצאת ולבוא, לפי שה' אמר אלי.

1 סוטה יג ב. 2 "ומעיינות" — ליתא שם לפנינו, וראה דק"ס השלם.

לא (א) וילך, הלך אל כל שבט ושבט להודיע שהוא מת שלא ראב"ע יפחדו, וחיוק ליכם בדברי יהושע¹, על כן כתוב אחריו ואתה תנחילנה אותם (פסוק ז). ולפי דעתי, כי אז בירך השבטים², ואם³ ברכותיהם מאוחרות במכתב. (ב-ד) לצאת ולבוא, במלחמה. והטעם, כי אילו לא הייתי מת עתה, אין בי יכולת להלחם, ואין לכם צורך למי שיעזוב⁴ אתכם, כי ה' ישמיד הגוים גם יהושע. והעד, מה שראיתם בעיניכם במלחמת סיחון ועוג.

1 מה שאמר ליהושע לעיני כל ישראל (פסוקים ז-ח). 2 שבפרשת חאת הברכה. 3 ואף. 4 בכ"י פריס ובמרגליות טובה: שיעזור. הגורסים שיעזוב מפרשים לפי יעזבו ירושלם עד החומה הרחבה (נחמיה ג ח) — חזק.

לא (א) וילך משה, התעורר לזה, כמו "וילך איש מבית לוי" ספורנו (שמות ב א) "וילך ויעבור" (לעיל יז ג), ודומיהם, וזה שאחר שהשלים עניני כריתת הברית התעורר לנחם את ישראל על מיתתו, כדי שלא יערבבו שמחת הברית הראויה להם להורות על היותם מקבלים הברית בשמחה, על דרך "ישמח ישראל בעושי"ו" (תהלים קמט ב) כאמרו "וזבחת שלמים ואכלת שם, ושמחת לפני ה' אלהיך" (לעיל כז ז).

(ב) בן מאה ועשרים שנה אנכי היום, ואין להתעצב על מיתתי, שלא הייתי ראוי לחיות עוד בטבע. לא אוכל עוד לצאת ולבוא, וגם אם הייתי חי, לא הייתי יכול לצאת ולבוא לפניכם בזקנותי. וה' אמר אלי לא תעבור, וגם אם הייתי יכול לצאת ולבוא, הנה ה' אמר אלי: לא תעבור, ואם כן טוב לכם שאמות כדי שתוכלו לעבור.

(ג) ה' אלהיך הוא עובר לפניך, וכמו כן אין לכם להתעצב על מה שתאבד מכם הנהגתי, כי אמנם ה' אלהיך... עובר לפניך, ובכן תזכו להנהגה יותר טובה מהנהגתי. יהושע הוא עובר לפניך כאשר דבר ה', כי אמנם יהושע אינו המנהיג, אבל הוא עובר לפניך במצות האל יתעלה שהוא המנהיג.

ה ולא־אֶרְצָם אֲשֶׁר הִשְׁמִיד אֹתָם: וּנְתַנֶּם יְהוָה לְפָנֵיכֶם וְעִשִׂיתֶם לָהֶם כְּכֹל־
 ו הַמַּצְוָה אֲשֶׁר צִוִּיתִי אֹתְכֶם: חֲזְקוּ וְאַמְצוּ אֶל־תִּירְאוּ וְאֶל־תַּעֲרֹצוּ מִפְּנֵיהֶם
 ז כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ הוּא הַהִלֵּךְ עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא יַעֲזֹבֶךָ: וַיִּקְרָא

שלישי (חמישי)

מֹשֶׁה לַיהוֹשֻׁעַ וַיֹּאמֶר אֵלָיו לְעֵינַי כָּל־יִשְׂרָאֵל חֲזֹק וְאַמְץ כִּי אַתָּה תָּבוֹא
 אֶת־הָעָם הַזֶּה אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְהוָה לְאַבְתָּם לָתֵת לָהֶם וְאַתָּה

ח תִּנְחַלְנֶנָּה אוֹתָם: וַיְהִי הוּא הַהִלֵּךְ לְפָנָיִךְ הוּא יְהִי עִמָּךְ לֹא יִרְפֶּךָ וְלֹא
 ט יַעֲזֹבֶךָ לֹא תִירָא וְלֹא תַחַת: וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת־הַתּוֹרָה הַזֹּאת וַיִּתְּנָהּ אֶל־

י הַכֹּהֲנִים בְּנֵי לֵוִי הַנְּשָׂאִים אֶת־אֲרוֹן בְּרִית יְהוָה וְאֶל־כָּל־זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל: וַיִּצַּו
 מֹשֶׁה אוֹתָם לֵאמֹר מִקֶּץ וְשִׁבַע שָׁנִים בְּמַעַד שְׁנַת הַשְּׁמִטָּה בְּחַג הַסֻּכּוֹת:

רביעי

וְלֹא־עָהוֹן, דְּשִׁיעֵי יִתְהוֹן:
 ה. וַיִּמְסְרוּנוּ יְיָ גְדַמִּיכֹן,
 וּמַעֲבֹדוֹן לְהוֹן, כְּכֹל
 תַּפְּקִידָתָא, דְּפַקִּידוֹת
 יִתְכֹּן: ו. תַּקְפוּ וְעִלְמוּ,
 לֹא תִדְחִלוּ וְלֹא תַמְכְּרוּ
 מִן גְּדַמִּיהוֹן, אַרִי יְיָ
 אֱלֹהֶיךָ, מִימְרֵיהָ מְדַבֵּר
 גְּדַמָּה, לֹא יִשְׁבַּקְנָךְ וְלֹא
 יִרְחַקְנָךְ: ז. וַיִּקְרָא מֹשֶׁה
 לַיהוֹשֻׁעַ, וַאֲמַר לֵיהִ,
 לְעֵינַי כָּל יִשְׂרָאֵל תַּקֵּף
 וְעִלְמִס, אַרִי אַתָּה, תִיעוֹל
 עִם עַמָּא הַדִּין, לֹא־רַעָא,
 דְקַיִים יְיָ, לְאַבְהֻתְהוֹן

למטן להון, ואת תחסינה להון: ח. ויני, הוא מדבר גרמף, מימריה יהי כסעדה, לא ישבאך ולא ירחקך,
 לא תדחל ולא תמכר: ט. וכתב משה ית אורייתא הדא, ויהבה, לכהנאי בני לוי, דנטלין, ית ארון קנמא דיני,
 ולכל סבי ישראל: י. ופקיד משה ויהוון למימר, מסוף שבע שנין, בזמן, שתא דשמטתא בחגא דמטליא:

רשי (ו) לא ירפך, לא יתן לך רפיון להיות נעזב ממנו.
 (ז) כי אתה תבוא את העם הזה, ארי את תיעול עם עמא הדין.
 (ח) אמר לו ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך, הכל לפי משה^ז דעתן ועצתן, אבל הקב"ה אמר ליהושע: כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם (להלן פסוק כג), תביא על כרחם, הכל תלוי בכ טול מקל והך על ארדון, דברך אחד לדור ולא שני דברים לדור.
 (ט) ויכתב משה, ויתנה, כשנגמרה כולה נתנה לבני שבטו.
 (י) מקץ שבע שנים, בשנה^ה ראשונה של שמטה, בשמינית.
 3 סנהדרין ח א. 4 מנהיג. 5 סוטה מא א.

ראב"ע (ה) ועשיתם להם, לשבור מצבותם.⁵
 (ו) חזקו ואמצו, אחר שתדעו, שה' הולך עמכם בכל מקום שתכלו להלחם.
 (ז) חזק ואמץ, גם כן אמר משה ליהושע שהוא הפקיד עליהם.
 כי אתה תבוא את העם הזה, ענין את כמו עם⁷.
 (ט) ויתנה אל הכהנים בני לוי, שהם מורי התורה⁸. ואל כל זקני ישראל, הסנהדרין, או טעמו כמו ויצו משה וזקני ישראל (לעיל כו א)⁹.
 (י) מקץ שבע שנים, תחילת השנה¹⁰. למען ילמדו כל השנה¹¹, גם כן השבת¹².

5 דיוק מן הלשון עשה כמו: כי אם כה תעשו להם, מזכותיהם תתצו ומצבתם תשברו, ואשיריהם תגדעו, ופסיליהם תשרפון באש (לעיל ז ה). 6 כמו שאמר לישראל חזקו ואמצו, כך אמר ליהושע חזק ואמץ. 7 את במובן עם. אתה תבוא עם העם הזה. 8 להלן לג י. 9 להקל מעליו את מסירת הדברים. 10 נדלא כדעת חז"ל בסוטה מא א שהכוונה לתחילת שנה שמינית, ראה ראב"ע הארון שמות כ: ולעיל טו א. 11 שנת השמיטה הפנויה מעבודה בשדה תהא מוקדשת ללימוד תורה. 12 מצוה להקדישה ללימוד התורה. ראה לעיל טו יח ובשמות כ ז.

טורנו (ו) לא ירפך, כי יחזיק בידך בעת המלחמה. ולא יעזבך, אחרי כן שלא יגרע ממך עיני השגחתו, ולא יתקוממו סביבותיך.
 (ז) כי אתה תבוא, אף על פי שאני לא זכיתי לזה.
 (ט) את התורה הזאת, פרשת המלך שציוה עתה שיקרא בהקהל.

רס"ג (ד) ולא־אֶרְצָם, וליושבי ארצם.
 (ח) הוא ההלך, אשר הודו הולך.
 (י) מקץ שבע שנים, בכל תקופת שבע שנים.

רמב"ן ממנו מעיינות חכמה, והיה זה במעשה נס שלא ידאג ולתת גדולה ליהושע בפניו.²
 (ט) ויכתב משה את התורה הזאת, מתחילת בראשית עד לעיני כל ישראל⁶, ואע"פ שבכאן כתוב תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל (פסוק יא), והוא רומז לספר הזה של אלה הדברים על דעת רבותינו⁷, אבל בזה חזר וביאר ויהי ככלות משה לכתוב את דברי התורה הזאת על ספר עד תומם (להלן פסוק כד), וזה יכלול כל התורה כולה.

5 י"ג: שלא ידאגו בתת גדולה וכו'. 6 כרבי שמעון (בבא בתרא טו א), שגם שמונה פסוקים האחרונים כתב משה. 7 סוטה מא א.

חזקוני (ה) אשר צויתי אתכם, לא תחיה כל נשמה (לעיל כ טז)⁴.
 (ז) לעיני כל ישראל, שלא יאמרו למחר: בעוד שהיה משה קיים לא נתן לך רשות. כי אתה תבוא את העם הזה, לפי שכאן היה מדבר משה עם יהושע לעיני כל ישראל, חלק להם לישראל כבוד, כלומר תבוא עם העם הזה.

(ט) אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון וגו', ואף-על-פי שהלויים היו נושאים⁶ ולא הכהנים, מכל מקום תיכף אחר פטירתו של משה נשאוהו הכהנים כשעברו ישראל את הירדן, כדאיתא בסוטה⁷: תניא אמר רבי יוסי בשלושה מקומות נשאו הכהנים את הארון: כשעברו את הירדן, וכשסבבו את יריחו, וכשהחזירוהו למקומו. דבר אחר: משום שהכהנים מתקנין המשאות לבני לוי כמו שמפורש בפרשת במדבר⁸ קרי להו לכהנים: נושאי ארון ברית ה' וגו'.

(י) מקץ שבע שנים וגו', בתחילת⁹ השנה, למען ילמדו כל השנה, כמו שמפורש והולך: בחג הסוכות, בבא כל ישראל 4 ראה ככור שור. 5 ככור שור. 6 במדבר ז ט. 7 לג ב. 8 במדבר ד ה. 9 [כ"ה בראב"ע, אך לדעתו הכוונה בתחילת שנה שביעית, ולדעת רבינו בתחילת שמינית, ראה בסמוך].

כא והפר את בריתי: והיה כי-תמצאן אתו רעות רבות וצרות וענתה השירה הזאת לפניו לעד כי לא תשכח מפני זרעו כי ידעתי את-יצרו אשר הוא עשה כב היום בטרגם אביאנו אל-הארץ אשר נשבעתי: ויכתב משה את-השירה הזאת כג ביום ההוא וילמדה את-בני ישראל: ויצו את-יהושע בן-נון ויאמר חזק ואמץ כי אתה תביא את-בני ישראל אל-הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי כד אהיה עמך: ויהי ככלות משה לכתב את-דברי התורה הזאת על-

וישנון ית קימי: כא. ויהי ארי יצרן יתהון, בישן סגיאן ועקן, ותתיב, תושבכתא הדא קדמוהי לסקהיד, ארי, לא תתנשי מפום בניהון [נ"י בניהון], ארי גלי קדמי יצרהון, דאנון עבדין יומא דין, עד לא אצילנון, לארעא דקימימי: כב. וכתב משה,

ית תושבכתא הדא ביומא ההוא, ואלפה לבני ישראל: כג. ופקיד ית יהושע בר נון, ויאמר חזק ויעילם, ארי את, תעיל ית בני ישראל, לארעא דקימימי תהון, ומימרי יהי בסעודך: כד. ויהוה פד שיצי משה, למכתב, ית פתגמי אוימתא הדא על

רס"ג (כא) וענתה וגו', תימצא השירה הזאת לפניו כעד כי חובה שלא תשכח מפי בניהם כי יודע אני את רעיונותיהם ואת אשר יעשו מהיום⁶, מלפני שאביאנו אל הארץ אשר נשבעתי. (כג) ויצו את יהושע, ואחר זה מינה את יהושע⁷.

6 מוסב על 'כי ידעתי' כלומר יודע לפני מעתה מה שיעשו אחר כך. 7 שער כאן דיבר עם משה ומכאן עם יהושע וכרש"י ורמב"ן, ודלא כראב"ע.

רמב"ן (כא) וטעם כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום, כטעם כי עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה (בראשית כב יב), שהיא הידיעה בפועל, כי הידיעה בעתיד ידיעה בכח, ואם לא חטאו ישראל במדבר ולא נודע יצרו בפועל לא היה הגון שיעיד בהם שירה לאמר גלוי לפניו שתחטאו ואעידה בכם שתמצאנה אתכם רעות רבות וצרות כזה וכזה, אבל היה הראוי שיתן להם התורה בידיעה סתם, אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו (ישעיה א כ-כא), אבל עתה שנודע גם להם יצרם הרע ולכם הזונה יגיד להם כל הקורות אותם, כענין שנאמר מדעתי כי קשה אתה וגידי ברזל ערפך ומצחך נחושה ואגיד לך מאז בטרם תבוא השמעתך (שם מח ד-ה).

(כג) ויצו את יהושע בן נון, "מוסב למעלה כלפי שכניה, כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם ואנכי אהיה עמך", לשון רש"י. ויפה פירש. ועל דעת ר"א¹⁹ ויצו את יהושע, משה במצות ה', ועל כן אמר אשר נשבעתי להם. וכן מצינו שאמר משה ונתתי מטר ארצכם בעתו (לעיל יא יד), וכן ונתתי עשב בשדך לבהמתך (שם טו), וכן למען תדעו כי אני ה' אלהיכם (שם כט ה), וכן ישלח ה' בכך את המארה מפני רוע מעלליך אשר עזבתני (שם כז כ), וכבר דברתי בהם²⁰.

(כד-כו) וטעם ויהי ככלות משה לכתוב, כי מתחילה כתב את התורה ויתנה אל הכהנים כאשר נאמר למעלה²¹, ולא אמר להם אנה יניחו אותה, ואחרי כן²² נצטווה בשירה הזאת ויכתוב אותה 19 ראב"ע פסוק טז. 20 שמות טו כו, לעיל ה יא. 21 פסוק ט. 22 פסוק כב.

חזקוני (כא) וענתה השירה הזאת, כאילו¹⁴ השירה עונה לאותם שיאמרו: למה מצאתנו כל זאת. לפניו, נגדו. כי לא תשכח מפי זרעו, אף על פי שיש בה כמה תוכחות יש בסופה נחמות. (כג) ויצו את יהושע, הקב"ה¹⁵ ציוהו, ואריש פרשה קאי.

(כא) וענתה השירה הזאת לפניו לעד, שהתירתי בו בתוכה על כל המוצאות אותו. כי לא תשכח מפי זרעו, הרי¹¹ זו הבטחה לישראל, שאין תורה משתכחת מזרעם לגמרי.

(כג) ויצו את יהושע בן נון, מוסב למעלה כלפי שכניה, כמו שמפורש: אל הארץ אשר נשבעתי להם¹².

11 שבת קלח ב. 12 ר"ל שאינו מוסב על: ויכתוב משה (פסוק כב) הסמוך לו לשנאמר שמשה הוא המצוה אלא מוסב לתחילת הפרשה, וההכרע ספיה דקרא שכן הוא דברי שכניה לא דברי משה (ספר הזכרון). ועי' רמב"ן.

(כא) לפניו, כמו נגדו. והטעם, שלא יזו העד ממנו רק עמו ראב"ע יהיה תמיד¹⁵. כי ידעתי את יצרו, כי אילו לא הייתי יודע את העתידות כבר ידעתי מה שעשו עד היום הזה¹⁶.

(כב) ביום ההוא, שלא איתר הדבר. ויתכן, שהיה יום מותו אחר מכתב דברי התורה, כי השירה כתב משה עמה¹⁷.

(כד) עד תומם, דבק עם דברי.

15 שהרי ידענה בנירסא. 16 והם עלולים לחזור על זה. 17 והשירה כתובה בסוף התורה. ראה סוף פסוק א.

שם, כאמרם ז"ל¹⁵ "בכל מקום שגלו ישראל, שכניה עמהם", אבל אסתיר פני מהצילים. על כל הרעה אשר עשה, הוא לעצמו. כי פנה אל אלהים אחרים, כי בצרות המוצאות אותם על מה שחטאו הם אינם פונים אלי לעזרה בתשובה ובתפלה, אבל פונים להמלט באמצעות עובדי אלהים אחרים.

(כא) כי ידעתי את יצרו אשר הוא עושה היום, שאינם מצפים להכנס לארץ כדי לעבדני בה, כמו שהוא המכוון מאתי, כאמרו "ויתן להם ארצות גוים... בעבור ישמרו חקיו" (תהלים קה מד-מה), אבל מצפים אותה להשביע נפשם המתאוה, וימשך מזה כל הרע שניבא באמרו "וישמן ישרון ויבעט" (להלן לב טו).

(כג) ויצו את יהושע, האל יתברך מינה אז את יהושע לנגיד, כמו "צויתי שופטים" (ש"ב ז יא), "וצוך לנגיד" (ש"א כה ל), ודומיהם.

(כד) על ספר עד תומם, עם פרשת "האזינו" ופרשת "וזאת הברכה".

5 מגילה כט א.

כי אתה תביא, כיון שלא היו ישראל שם לא הוצרך לחלוק חזקוני להם כבוד כמו למעלה¹⁶, לפיכך אמר: כי אתה תביא את בני ישראל.

14 ראב"ע. 15 רש"י. 16 לעיל פסוק ז.

ג יילד

תבוא וכתוב כי אתה תביא: או זיין ענטפער איז⁸ (כתירוק הגמרא) אז דא ("מבוא") רעדט זיך וואס משה האט געזאגט צו יהושע'ן (זקנים שבדור יהוי עמר כו"ו) או דארט ווערט דערצייילט וואס דער ארבער שטער האט געזאגט צו יהושע'ן ("מביא על כרחם כו"ו").

בפשטות איז אבער שווער צו לערנען אזוי אין דרשי' — ווייל:

(א) דעמאלט וואלט רש"י געדארפט אנהויבן זיין פירוש "ולהלן הוא אומר כי אתה תביא גו"ו", ע"ד ווי ער שרייבט איז אנדערע ערטער^{9,10}.

(ב) רש"י האט געדארפט ברענגען איז דעם דבור המתחיל נאר דעם ווארט "מבוא"¹¹ (אדער "מבוא את העם"¹²) — פארוואס איז ער מעתיק די אלע ווערטער, "כי אתה תבוא את העם הזה"?

(8) ורש"י מקדים פירוש התרגום שא"ל יעלה על דעתך.. שצריך שיחמירכי כי אתה תבוא את העם הזה מפעל יוצא (כמו "מביא") כו"ו — רא"ס כאו; ולהעיר מתב"ע כאו: מתמוני כו".

(9) בכלקו טוב (פס"ז) עה"פ. או בהלשון כמתהוה'ן (והר) שם.

(10) לדוגמא (בפליטה המודמת) — פירשי' גצבים כפ"ב.

(11) וגם במגרא (בזהר) לא העתיק כא, כי אתה תבוא"י. וג"ו שמעתיק "כי אתה" י"ל שהוא רק סימן לתורה כחבר הכותב. ולהעיר שבוחר הלשון "להבחר מביא" (ולא "כי אתה תביא").

(12) מכיון שעפי' משנתה הפירוש ד"תא" (ע"ם).

(*) אבל בתחמת טלמה שם (תבוא גם בגליון השי"ש שם — בהשטת תבוא, מהר. וכ"ה בראש שם: כי אתה תבוא את העם הזה וכו' כי אתה תביא את בני ישראל, וברשי"ש (בתה"ד), כי אתה תבוא את העם" (ואבל ברשי"ש בע"י: כי אתה תבוא (גו"ו) וכו' — כי אתה תביא).

א. אין פסוקי, "יקרא משה ליהושע ויאמר אליך גו חוק ואמץ כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע ה' גו ואתה תחילנה אותם", שטעלט זיך רש"י אויף די ווערטער, "כי אתה תבוא את העם הזה" או איז מפרש: ארי את תיעול עם עמא הדיז? משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהוי? עמר הכל לפי דעתו ועצמו אבל הקב"ה אמר ליהושע כ"י אתה תביא את בני אל הארץ אשר נשבעתי להם; תביא על כרחם וכי' (כדלקמן סעיף ד').

וואס איז דא שווער אין פסוק וואס צוליב דעם מוז רש"י אראפברענגען דעם לשון פון תרגום אוו די גאנצע אריכות פון זיין פירוש?

זאגן מפרשים⁶, אז רש"י קומט פאר-ענטפערן די סתירה פון די צוויי פסוקים — ובלשון הגמרא⁷: "כתוב כי אתה

(1) פירשנו לא, ז.

(2) לשון התרגום. וראו לקמן הערה 17.

(3) בדפוס ראשון דרשיי: שכינה עמה; ובדפוס שני: עמדי עמהם.

(4) פירשנו שם, כג.

(5) העם שרש"י מעתיק גם תבואת אלו. (אל. כו"ו להם) — שכלאורה הו"ל להעתיק רק התבואת "כי אתה תביא" (את בני ישראל), כמו שלא העתיק בתה"ד התבואת פו הכתוב כאו. אל. כו"ו להם" — כי רק מתבואת אלו רא"י שהם דברי התה"ה (ולא דברי משה) כפרשי"ש שם.

(6) ראה רא"ם, דבק טוב ושיח כאו.

(7) סנהדרין ת"א, ועד"ז בזהר פרשתנו רמז, א.

(*) אבל בדפוס ראשון דרשיי, וכן בכמה כתיב רשיי — בני ישראל (גו"ו).

(**) ברמב"ם שם (והוא גם רא"ס שם) גרס ברשיי: כמו שמפורש אל הארץ אשר נשבעתי להם ואני אתי עמל. וראה שקו"ט במיני תרגומי שם.

או דורך דער התעסקות אין (מבצע) זוכה צום "תמלילוני עליכם" בגלוי, מ'האט א חתימה וגמר חתימה טובה ביים הכיפורים, לשנה טובה ומתוקה בגשמיות וברוחניות בטוב הנראה והנגלה.

(71) ראה בארוכה קונטרס אהבת ישראל (קה"ת תשל"ז).

משה אליין האט געבעטן ביים איבערשטן (אין פ' פינחס'ס²⁴) „פקוד ה' גי איש על העדה“ און ער האט טומל געווען יהושע'ן „בעין יפה יותר ויותר ממה שנצטווה .. בשתי ידי²⁵ אלס מנהיג²⁶ פון אידן: און אין דעם פסוק גופא²⁷ שטייט „ואתה תנהיגה אותם“ און יהושע וועט מנהיג זיין און ער וועט זיין מנהיג ווי טייטשט רש"י בדברי ארון — היינט ווי טייטשט רש"י בדברי משה „הכל לפי דעתו ועצתו“?

ד. ווייטער זאגט רש"י: אבל הקב"ה אמר ליהושע כי אתה תביא את בני ישראל אל הארץ אשר נשבעתי להם תביא על כרחם הכל תלוי בד טול מקל והר על קרקעו דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור.

אין ניט מובן:

א) ווי גערעדט פריער (ס"א) אין רש"י מפרש נאר דאס וואס ס'איז שווער אז פסקו על אחר — וואס איז שווער אז אין פסוק וואס צוליב דעם מוז רש"י אראפברענגן „אבל הקב"ה אמר כו" (דער פירוש איז ווייטערדריקן פסוק „כי אתה תביא בני“)²⁸

ב) פון אריכות לשון רש"י²⁹ — „תביא על כרחם הכל תלוי בד טול מקל והר על קרקעו“ — אין קלאר, אז ניט נאר האט דער איבערשטער שולל געווען אז הנהיג פון „הכל לפי דעתו ועצתו“ (נאר די זקנים זאלן ניט האבן די גאנצע

(24) כו. טו.
 (25) רש"י פינחס שם, כג.
 (26) ראה פרש"י שם, טו שם, יח.
 (27) ראה במקומות שבהערה 16 (אלא ששם א"א).
 (28) מדברי משה ליהושע אלא צוויי ה' ולקחו פסוק (שמפרש בכל מקום רק מה שנוגע על אחר).
 (29) ובפרט שבגמרא אהא רק „טול מקל כו" ובלקח טוב עהיפי הכל יהו תחת רשותו טול מקל כו.
 ב'.

ג. די טיבה פאָרדוואָס יהושע דארף האָבן חיוק אין ווייל — „ואתה תנהיגה אותם“ און „אתה תבוא את העם הזה“ אין א טייל פון דעם חיוק (א) „זקנים שבדור יהיו עמך“.

ג. מדארף אבער פאָרשטיין דעם המשך הלשון פון רש"י „זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתו ועצתו“:

פון דעם וואָס רש"י אין זיך ניט מסתפק מיט „זקנים שבדור יהיו עמך“ און אין מוסף „הכל לפי דעתו ועצתו“ אין מובן, אז די זקנים ניט נאר וועלן זיי אים העלפן, נאר אַלס וועט געטאָן ווערן לויט דער דעה און עצתו: ד.ה. ניט נאר וועט יהושע ניט צאָרן די איינציקע דיעה, נאר אדרבה, די זקנים וועלן האָבן די גאַנצע דיעה.²⁰

אין תמוה:

א) פון וואָנען נעמט דאָס רש"י, אין פשוטו של מקרא?

ב) נאָבער: אין גמרא²¹ אין דער לשון²², „אתה והזקנים שבדור עמהם“, ד.ה. יהושע מיט די זקנים; און רש"י אין משנה אז (ניט זיי וועלן זיין גלייך, נאר) „הכל לפי דעתו ועצתו“?

ג) ווי קען מען זאָגן אז משה האָט געגעבן די זקנים די גאַנצע דיעה, בשעת

(20) וראה גם לקח טוב עהיפי: התייער בהם וחיוו חסם אל תחשה דבר. אבל בלפני ראשון דרש"י: אל תחנה עמם דבר. גדולה אלא עשה עיפ דעתם ועצתם והוה תשא (תבוא?) את העם הזה כלומר שוה לתו כו. וראה לקמן התייער²³.
 (21) סנהדרין שם.
 (22) ובגריף ור"א שם ה'ר"סא (ע"ד פרש"י כאן): זקנים שבדור עמך. וראה הירוסאט בדיק"ט שם (אבל חסון מולם שוור).
 (23) בפרש"י סנהדרין שם: „על פיהם עשה מלעשה ולא תשתדך עליהם“ — אבל זה אפשר לפרש שדור שוויים (ראה הירוסאט ולעיל הערה 20).

ג) וניקר: אידער מלעקרט דעם ווייטערדריקן פסוק „כי אתה תביא בני“ אין דאָר גארניט שווער. האָט רש"י געדארפט זיך שטעלן (ניט אויף אונזער פסק, נאר) אויפן פסוק „כי אתה תביא בני“, ווען ס'ווערט די סתירה?²

ב. דער ביאָר אין דעם: מיטן מענין זיין אין דעם דבר המתחיל אויך דעם וואָרט „כי אתה תבוא בני“ אין רש"י מציגט, אז די ווערט „אתה תבוא את העם הזה“ זיינען א נתינת טעם אויף דעם וואָס עס שטייט פריער אין פסוק „חזק ואמץ“.

ווערט מוקשה: מיט וואָס אין „אתה תבוא את העם הזה“ (א) יהושע וועט אריינגיין אין א"י צוזאַמען מיט אַלע אידן? א נתינת טעם אויף „חזק ואמץ“?

[בדוחק וואָלט מען געקענט זאָגן, אז דאָס קומט בהמשך צו פריער, וואו משה רבינו אין מחוק אַלע אידן, אז אריינגייענדיק אין א"י זאלן זיי זיך ניט שרעקן פון „הגוים האלה“ — „חזק ואמצו אל תיראו ואל תערצו מפניהם“¹⁴: אין אזוי אויך ביים אַנזאָגן יחושען אז ער וועט אריינגיין אין א"י (פונקט ווי אַלע אידן) אין משה אים מחוק ער זאל זיך ניט שרעקן פאַר הגוים האלה¹⁵.

אַבער דער פירוש אין א דוחק גדול: פון פסקו אין משמע אז דאָס אין א טפעלעךער חיוק וואָס אין שייך בלויז צו יהושע אַליין].

און מצד דער קשא וואָלט געקענט זיין א הוי אמינא (ע"פ — בדוחק) צו לערנען אז דער טייטש פון „תבוא דא אין „תביא“ — דו וועסט זיי אַרײַן צו יהושע אַליין].
 (13) ע"ד פרש"י שבתעיה 10.
 (14) פישתו שם, ג.
 (15) במשם הכתוב „הי הוא החילך לפניך גו לא תיראו ולא תחתו“, וראה ס"פ דברימ.

ברענגן אין א"י, און דערפאַר דארף ער האָבן א חיוק ע"ד ווי עס שטייט שוין פריער אין פ' דברים¹⁶: אותו חזק כי הוא יחזקנה את ישראל.

אין בכדי צו שולל זיין דעם פירוש, אין רש"י מעניק דעם לשון פון תרגום¹⁷, אז דער פירוש הפשוט פון „אתה תבוא את העם הזה“ מיינט „אך את תענוג עם עמא הדיו“ — דו וועסט אַרײַנקומען מיט די אידן — מען אין ניט מוציא דעם וואָרט „תבוא“ מפשוטו.

בלייכט דאָר די שאלה: וואָס אין דער טעם אין „אתה תבוא את העם הזה“ אויפ'ן „חזק ואמץ“? אין רש"י ממשיך „משה אמר ליהושע זקנים שבדור יהיו עמך כו“: פון דעם וואָס עס שטייט „אתה תבוא את העם הזה“ — דער ע"ס¹⁸ (וואָס אין געשטאַנען פאַר משה), ובראָשם זיינען „ראשיכם שבטיכם זקנים“¹⁹ — אין דאָר זיכער אז די זקנים¹⁹ „היו עמך“: ובמילא האָסטו ניט וואָס צו מורא האָבן פון „ואתה תנהיגה אותם“, ווייל זיי וועלן זיך העלפן:

(16) א. ל.ת. וע"ד ואתמו ג. כתי: וחזקו ואמצו כי הוא יחזק גו והוא יחזק גו.

(17) ומ"ל לא כתיב „בתרגומי“ — כי הוכחה היא לא מפירוש התרגום, כא מפרש הפשוט של התיבות „תבוא את העם“, אלא שחזקו ופשוט מביא לשון התרגום, שגם התרגום מפיש בו.

(18) ומתורץ ע"פ'ן למח פערתיק רש"י בה"ד' גמ חיבת „הזה“.

(19) לשון הכתוב ר"ס נאציבם.
 (19) ואינו אמר (גם) „ראשיכם שבטיכם“ — כי ה'ראשיכם לשבטיכם“ (בפרש"י שם) יכולים להיות עמו רק בארץ במ"י בנוגע לשבט שלוי — וכאן מוזכר ע"ד „העם הזה“.

(*) אבל בלפני ראשון ושני דרש"י בתולדות (מתוך).

פירן למלחמה קען זיין נאר איינע, און אויף דעם האָט משה געבעטן, איש על הצדה" און ער האט סומד געווען יהושע³⁹.

ובמילא איז קיין סתירה ניט פון דעם וואס משה האט פריער געבעטן, איש על הצדה" צו דעם וואס ער האט דאָ געזאגט, "הכל לפי דעתו ורצונו" — ווייל דאָ האט ער גלייך אויסגעטיילט: "נתחילה אהם" — איז נאר "אחר", "והרי הוא ההולך" — וואס באווייזט אויף מלחמה³⁸ — איז "לפנד" הוא יהי נסנד גר" און דער "הכל" איז אַ חוץ הנה"ל, דער, "משה העם" [און אויך דאָס גיט צו און דעם, חוץ ואמק", אַז ער וועט זיך אנגאנצן ניט דאָרפן זאָרען וועגן, "משה העם", דאָס וועלן טאָן די זקנים⁴⁰].

ז. דאָס אליין איז אבער ניט גלאטקיי, ווייל ביים בו חמש למקרא לייגט זיך אַז יהושע האָט איבערגענומען די הנהגה פון משה אין אלגעמיין — ניט נאר בנוגע צו מלחמה (וחלוקה): ובפרט אַז דער אויבערשטער האָט געזייטן משה רבינו ניט נאָר צו סומד זיין יהושע, נאָר אויך, "ונתמה מהדרך עליו למען ישמעו כל עדת בני ישראל"⁴² און דער כל

39) להעיר ממתות לב, בת, מסעי לר, י.
 40) ושפיט ב, ד, תצא כג, טו.
 41) ויעצב פרשי פתח שם טו: שירד בו, את ודולו... אל הפניה.. כדאי הוא יהושע כ, בתחת שם, ב.
 42) פתח שם, ב.

ג) וואס גיט צו דער סיום פון פרישיי, "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" אין פירוש הכתוב³³.

ד) וואס איז דער לשון, "ולא שני דברים לדור" — וויבאלד רשיי קומט ער שולל זיין די זקנים: (א) האט ער געזאגט זאָגן, "ולא הרבה (אן כריב) דברים לדור", (ב) ולאיד: ווי אזוי ווייס מען טאקע אַז, "ולא שני דברים לדור" — אפשר דוקא, "ולא שבעים (ואחד)", אבער "שנים" קען יע זיין? ובפרט אַז מען געפינט³⁴: הוא אהרן ומשה אשר אמר ה' להם הוציאו את בני ישראל על צבאתם?

ה. דער ביאור בכל זה: דער תואר "הננס (הזה)" איז ניט אַ שם המעלה פון אידן³⁴, קומט אויס, אַז מוט די ווערטער "אתה תבוא את הננס" מיינט דער פסק, אַז יהושע וועט זיין צוֹר זאמען אויך מיט די פוהותים³⁵ שבישראל: לאידר, פון דעם וואס משיטייט, "העם הזה" איז מובן, אַז דער פסק מיינט דעם גאנצן עם, אויך ופשיטא — די עומדים בראש, די זקנים כג"ל.

דעריבער לערנט רשיי אַז דער פסק וויל זאָגן צוויי זאכן:
 א) פון דעם וואס עס שטייט, "העם הזה" — אַט דער (מורה באצבע) עם, ופשיט אַז די זקנים — לערנט מען ארויס אַז די "זקנים שבדרך יהיו עמדי" (חז"ל).

33) וואו א, א: מפרש ומאריך יותר. ב) הוא הוראה וכי' לינו אחו. אבל רשיי לא בא לאת פריש הכתובים ב.
 34) ראה פרשיי בהעלותך שם, א, ראה שער החוד הכתוב (רפ"ז): עם מלשו עומדות כו' (שהו) — שכתוב, עמ"י — כלום כשרים" (פרישי שם) — כמובן.
 35) להעיר גכ מכל יקר כאן: כי יש בניי גם מקצתם שנק' בשם עם, עיי"ש בארבות.

דיעה): און ניט נאָר זאָלן זיי ניט בלייבן בשווה צו יהושע, אַדער עכ"פ ווי יועצים צו אים — נאר נאכמער: די זקנים זאָלן אַרבעטן ווי שני קיין זיעה:
 יהושע דארף זיך אינגאנצן ניט רעכענען אַדער אפילו ניט באַראטן זיך מיט זיי (מטל מקל וחו' על קולות³⁶) —

אין ניט מובן: אמת טאקע אַז היות ווי "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" אין יהושע דער איינציגער, "דבר" ומנהיג פון אידן: אבער פון וואנען איז דער הכרח אַז די זקנים זאָלן אים ניט העלפן? ביי משה רבינו גומא זיינען דאָר געווען די "שבעים זקנים" וואס "ונשארו אחד במשא העם ולא משא אתה לבד³⁷": וואס דערפון איז געדוונגען אַז אַזא הנהגה איז ניט כסתירה צום כלל "דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" (ווייל סוף־סוף אין משה רבינו גען ווען דער "דבר" ושלילט) — היינט וואו געפינט רשיי דעם הכרח אַז ביי יהושע איז מושלל אויך אַזא הנהגה³⁸?

30) בדברי דוד (חובת בשות' כאן, וראי סתם מיש זקנים שבדור עמ' דגם הו אמת שלענו עצה חמלי עצה מהזקנים אבל לעני הכו' והמשלה לא היה רק כל לבד"י — אבל נוסח שמי"ם הדי' סתם ל"מלך לפי דעתו ורצונו" ככפנים — הדי' מאריכות לשון רשיי משמע שם עני' אייז ליטיל חסם, ככפנים.

31) בהעלותך א, י. ולהעיר גכ משיי אפים כו' — יהוה ית' כא ואלו. דברים א, ט ואלו.
 32) בהדאש פרהדיו בשם כבוד משה לא יהי יכול לישא את העם (ראה בהעלותך שם יא"ב, שם, יד. ועד"י דברים שם, ט, שם ב, מצד המקבילים שהיו סרתיים וסרתיים.. ולכך אמר משה גכ ליהושע.. וזקנים שבדור עמ' שלא תוכל לישא אותם לבדך אבל הפניה אלי' כ אתה תבוא שנתן לו כו' והנהגה אלקית לפי חזו' הוה הוה המקבילים הנהגה אלקית) שהיו צעלי חזרה חזרה ליכנס לארץ כו' — אבל פריש (פנחס שם, יט) מפרש גכ כצווי' ה' אצל יהושע (בנוגע לדור שבנוסח לארץ): דע שטרותיו הם סרתיים דור שבנוסח לארץ: וחתונ' ג, בת.

33) וואו א, א: מפרש ומאריך יותר. ב) הוא הוראה וכי' לינו אחו. אבל רשיי לא בא לאת פריש הכתובים ב.
 34) ראה פרשיי בהעלותך שם, א, ראה שער החוד הכתוב (רפ"ז): עם מלשו עומדות כו' (שהו) — שכתוב, עמ"י — כלום כשרים" (פרישי שם) — כמובן.
 35) להעיר גכ מכל יקר כאן: כי יש בניי גם מקצתם שנק' בשם עם, עיי"ש בארבות.

יהושע זיינען פאראן צוויי מדינות: (א) ווי ער איז משרת (און מקבל פון) משה. (ב) ווי ער איז לעצמו (נאר) המלקות (משה) וואס דאן איז ער בחי' נער וקטנות.

עס איז אבער פאראן א מעלה דוקא אין דעם ענין פון נער וקטנות — ווי עס שטייט⁵⁵, "כי נער ישראל (און דוקא דערפאר) ואהבה" — וויל דוקא אין דעם ענין פון נער וקטנות איז פאראן דער ביטול⁵⁶ וקבלת עול מלכות שמים מער ווי אין דער עבודה מצד גדלות (במות ולב), און דערפאר איז דוקא אין דעם דא דער "ואהבה" פון עצמותו ית'⁵⁷.

און דאס איז דער חילוק צווישן די צוויי פסקים: "אחה מבוא את העם הזה" איז ווי יהושע איז מקבל פון משה, און מצד מדרי' משה איז דער ענין הזקנים (וה שקמה חכמה⁵⁸), עבודה שע"פ טעם ודעת: אבער, אחה מבוא את בני ישראל" זיינען דברי הקב"ה ליהושע" מצד מעלת ה'בית' פון יהושע — נער, ישראל ואהבה" — און מצד דעם ביטול של מעלה מטעם ודעת דארה מען נישט אנקומען צו די וואס קען חכמה⁵⁹.

א. המשך מערב חג ע. אהמדה. ועוד.
 (55) וראה פסוקים.
 (56) וראה בארובה אהיה בשלח ע. שפך ואלהי וראה ג"כ אהיה ואחזנו (ע. פ.) שהעלין עיניו שהנסיסה לאין היתה ע"י יהושע הוא ע"ד זה ש"בבעבודה שע"י בחי' אספאסיה זה בחי' שע"י בא בחי' בכל מאד כו'. וראה ג"כ לק"ש ח"ט ע"י 13 הלכה 55, שם ע"י 57.
 (57) סודי כי נער ישראל שם.
 (58) חובי (פולטי') קודשם יט, לב. קודשין לב.
 ב.

(59) ולהעיר מזהר פירשנו (וילעיל הערה ז'): חז: תבא לבשרא לי' דיינויל לאראי. כו' וחד תביא * ורש"י לא פירש כו' — כי זה שיהושע ית' לארץ ספורש מלפניו וראו בזה יחדות.

זאל זיין פארקערט ווי די הנהגה פון זיין רבי'ו⁵² — משה רבינו?

אויף דעם איז רש"י ממשיר, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" — וואס דערמאט איז רש"י שולל בדרך רמז (ניט נאר די שליטה פון די זקנים, נאר) אויך פון משה רבינו:

בחי' משה איז יהושע געווען משרת משה און אינגאנצן איבערגעגעבן צו משה'ן און משה'ס הנהגה: בשעת אבער עס קומט די צייט אז יהושע זאל ווערן דער מנהיג, האט שוין קיין ארט נישט דער דרך און הנהגה פון משה רבינו. בזמן יהושע דארף מען זיך פירן ווי עס טראגט אויס מצד ענינו פון יהושע — ווארום אויב יהושע וועט זיך פירן ווי די הנהגה פון משה, וועט אויסקומען אז עס זיינען פאראן "שני דברים" יהושע און משה (וואס יהושע גייט אין זיין דרך)⁵³.

און וויבאלד אז, דבר אחד לדור ולא שני דברים לדור" איז די הנהגה פון יהושע אבער ווי משה'ס הנהגה: משה האט איבערגעגעבן (דורך, "ואצלח" א טייל פון משה העם צו די זקנים, אבער יהושע דארף צו זיי נישט אנקומען.

— און דאס וואס בא יצ"מ איז געווען "אהיה ומשה" (כולעיל ע"ד), איז ווייל דארט איז נישט געווען אן ענין פון "דבר לדור", נאר גאר איספירן א שליחות (מדויקט אויך אין ארץ פרטים) פון ארויספירן "בן" מארץ מצרים".

וית'. פון יינה של תורה איז פרש"י:
 עם שטייט אין חסידות⁵⁴ אז אין עם שטייט שוה הטעם שנתמנה יהושע על

העדה — פרש"י פינתים שם, יט.
 (53) וראה ע"ז — לענין האבות אומי' הוצי' בחיי אבות' האמצעי — לק"ש ח"ה ע"י 373 ואיל-
 (54) ד"ה כי נער ישראל תסיד (בחושת) להמשך תוס' ט"ע חסיד' (תבנה). וראה אהיה חובה שג.

שנינו: דא שטייט "העם הזה" און דארטן "את בני ישראל"⁴⁷, וואס "בני ישראל" איז א שם המעלה⁴⁸ פון אידן (ניט ווי "העם הזה", כ"כ ע"י סעיף ה').

און דערפון וואס דער פסק אין משנה פון פריער און ב"י, "מביא" שטייט "בני ישראל" — נעמט רש"י ארויס, אז דערמאט איז מען מוסיף נאר אז ענין: נישט נאר וועט יהושע אנפירן "במשא" פון דעם דאס כלל ישראל, נאר ער וועט אויך שולס זיין אויף די אנשי המעלה צווישן אידן, די זקנים.

ובמילא, איז נישט נאר וואס "מביא" על כרחם הכל תלוי בד" — נישט ווי ב"י משה וואו די זקנים, ונשא אהן במשא העם", נאר די אלק וועט זיין אפהענגיק אין יהושע, נאר נאמען — "טול מקל ורח על קדקודו": די שליטה ("מקל") פון יהושע איז אויף די זקנים ווי אויף אלע אנדערע אידן, די זקנים וועלן נישט האבן קיין דערה רעצה, "במשא העם".

ט. עפ"י קומט אבער אויס, אז די הנהגה פון יהושע איז פונקט א פאר-קערטע ווי הנהגה משה: ב"י משה רבינו האבן די זקנים מיטגעהאלפן, "במשא העם" און ב"י יהושע האבן זיי גאר קיין דיעה נישט געהאט. איז נישט גלאטיק: יהושע איז דאך משרת משה⁴⁹ וואס "לא ימליש מתוך האהלה"⁵⁰, ופ"י משה בחמה ופ"י יהושע כלבנה⁵¹, וואס אורה איז פון אור החמה. ווי קומט עס אז זיין הנהגה

איבערשטער האט געזאגט "וצוית⁴⁸ אותו, על ישראל דע שטרותוני הם סרבים הם כ"י⁴⁸ — וואס פון דעם אלעם איז משמע, אז יהושע האט אויך איבערגענומען "משא העם".

דארפ'ן פארענטפערן בדוחק, אז וויבאלד עס איז געווען (נאר), "דעתו ונעתו" פון די זקנים, אבער די עשר' בופעל האט געטאן יהושע הייסט עס אויך הנהגה,

אין רש"י שולל דעם דוחק און אין ממשיך אז דאס וואס עס שטייט "מבוא את העם הזה" — אז "זקנים שבדור יהיו עמך הכל לפי דעתו ורצונו" — אין בלויז וואס משה האט געזאגט: "אבל המק"ה אמר להיושע כה מביא על כרחם כו"י — אז ער וועט אנפירן אויך מיט "משא העם"⁴⁶.

ת. נוסח אויפן שינוי וואס דא שטייט "מבוא" און דארטן "מביא" — אין צווישן די צוויי פסקים פאראן נאר א וועל המרבות.

(43) שם, יט ובפרש"י: וע"ז בפ' ואחזנו ג. כח ובפרש"י: וצו את יהושע על הטרדות ועל המשאות ועל המרבות.
 (44) ולהעיר שלשון זה (טרותין סרבים) כחכ רש"י בפ' בהעלותך (שם יז) בנוגע ל"משא העם". וראה דברים א. יב (גבי שרי אפיס כו').
 (45) וראה פרש"י פינתים שם, טז: מנדוג שיהא סובל כל אהרן ואחר לפי דעתו. פרש"י שם, יח: שידכל להלול כבוד רתו של כל אהרן ואחר.
 (46) ולהעיר שדברי משה ואמר רק "חוק אומץ" ולא "יצו גי'". (ראה לעיל הערה 43.) ויק' המק"ה אהרן (פשתים שם, יז). קראת את יהושע גי' ואצונו גי', ויצו את יהושע גי' ויאמר חוקי ואמצי' (שם, כב).

(47) וראה גם כלי יקר כאן. ש"ד ע"י פ' פרשתו שם כב.
 (48) וראה השולח לב, כט.
 (49) משפטים כו', יג (ראה פ' פרש"י שם), תשא לג, יא בהעלותך שם, כח.
 (50) תשא שם.
 (51) נוסח לעיל הערה 38.

(*) בס"פ דברים: יא. יתחנן צויתו גי' — אבל חזו לפי תצויו דפי' ואחזנו שם ג. ע"ז את יהושע וחזקתו ואחזנו גי'. ולהעיר מתוספות הדר וקניס כאן.

ג וילך

ב. ווי גערעט כמה פעמים, קען מען ארויסנעמען פון פרישי על התורה, ענינים מופלאים" און אין שאר חלקי התורה: און אזוי אויך בענינינו, אין לוי פרישי, ווערט דוקא ע"פ פשוטו פאר מקרא, די אויבנגערבאכטע קשיא פאר ענטפערט:

רשיי איז מפרש אין אנווער פסקי, ויכתוב משה וגו' ותנה — כשנגמרו, כלה נתנה לפני שביטל.

דאס וואס רשיי זאגט „כשנגמרו כולה" איז מובן (ווי מפרשי רשיי זיינען מסביר): כדי מ'זאל ניט מיינען (וויבאלד דער פסק געצויילט דאס ווי משה רבינו האט זי געשריבן א גענוג) אז משה רבינו האט די ס"ח געשריבן נאר ביז דער פרישה און זי ווייטער, און האט איר געגעבן א נייע דערשריבענע, זאגט רשיי אז ער האט געגעבן „כשנגמרה כולה".

[דערמילט איז פארשיטאנדיק פארטאג רשיי איז מעתיק אין ד"ה און דער ווארט „ויתנה" וכלי, און זאגט דע בקיצור: ויכתוב משה, כולה.

ווייל פון „ויכתוב" אליין איז ניטא קיין הכרח אז דאס איז „כולה", וויבאלד אבער עס שטייט אין פסקי „ויתנה", דאס מבריה צו זאגן אז דער „ויכתוב מיינט „כולה", ווייל משה וועט דאס ניט געבן ניט פארענדליקט].

עס איז אבער ניט מובן דער סיום פרישי, מתנה לפני שביטל; לכאור.

7 ל השליה במס שבעות שלו (פסא א).
8 ראה גיאי, ס הזכרות (כפי ראי חתי מברייק כאן. שיח ומשכיל לוד באר"א.

א. אין פסקי, ויכתוב משה את התורה הזאת ויתנה אל הכהנים בני לוי הנושאים את ארון ברית ה' ואל כל זקני ישראל, טעלט זיך דער ראגא-טשאווער: אויך זי ווערטער „הכהנים בני לוי".

דער לשון „הכהנים בני לוי" שטייט אויך פריער אין סוף פי שופטים: בני דעם דין פון עגלה ערופה — ונגשו הכהנים בני לוי גו'. זאגט דאט דער ספר: „אין ל אלא תמימים בעלי מומים מנין ת"ל בני לוי, ד.ה. אז דער יתור לשון „בני לוי" קומט מרבה זיין אז אויך כהנים בעלי מומים זיינען כשר לעגלה ערופה" —

פרעגט דער ראגאטשאווער „וכאן מא" — וואס קומט דא דער פסק מרבה זיין מיט די ווערטער „בני לוי"? — דא האט דאך קיין ארט ניט צו לעגען אז דער פסק איז מרבה בעלי מומים, וויבאלד דא רעדט זיך ניט ווען עכודה וכ"ו, וואו בעלי מומים זיינען פסקי.

און דאס איז פון די געצויילטע ערטער וואס דער ראגאטשאווער בלייבט ביי א קושיא⁶.

1 פרשתנו לא פ.
2 ערוך כאו (ע רמא).
3 כאו ה.
4 בספי (הואם ביישי) ערו"פ (שפטים תי א).
5 וגם לכתוב כהנים שריים, בהמשך הכתוב כי, גם בהר גו, ולכדור גו', וכספרי שם. וראה תענית כו רע"א ובבב"ד א.
6 וידוע דביק מריח אדמתי אמר עלי. שר התורה.

ג וילך

במיוחד אין די עשרת המבצעים הידי-עים⁶³, און אז דאס אלץ דארף זיין דורכגענומען מיט „יפוצו מעינותיך חוצה" — זיינען פארטאן אזעלכע וואס טענה'ן אז אמאליקע דורות אין ניט געווען אזא הנהגה. אין פריערדיקע דורות האט מען זיך ניט געמאכט באופן כזה אין אהבת ישראל, און וויבאלד אז ביי די לעצטע יארן, ווען דער רבי דער שווער איז געקומען קיין אמעריקע, איז ניט געווען די הנהגה — ווי קומט עס אז מ'זאל אנהייבן איינפירן „נייע" עבודות?

אויך דעס ענטפערט מען „ובב אהד לדור ולא שני דברים לדור": עס קען טאקע זיין אז אין פריערדיקע דורות האט מען ניט געדארפט אנקומען צו אזא עבודה, אבער אין אנווער דור

וכדוגמא פון דעם מאמל (הולרא) זי"ל⁶⁴ אז ווען מען איז געקומען לכבל (יעד"ז) — לכבל בזמן און בקעה מצא — וגדר בה גדר"

און דער רבי דער נשיא זאגט אז אין היינטיקע צייטן איז א הכרח צו עוסק זיין אין הפעת המעינות חוצה. און נאכ-מער באגורת הקודש המפורסמת פון בענע'ט — אז אין דעם איז מליי באה המשיח:

דארף מען זיך פירן לויטן דרך פון דעם „דבר" ומנהיג פון דעם דור,

אז יעדערער וואס איז אין דעם דור דארף טאן אין דער עכודה, און דורכ-דעם איז קא אחי מר דא מלאא משחא בקרב ממש.

(משוחות ע"פ נצ"ר תש"ל, ט"פ ראו"ו חש"ל א).

63 בפסוק: ממצע אהבה ישראל, חינוך, חורה, תפילין, מזוזה, צדקה, נתיב מלא ספרים — נבנה וחכמי, נרות שבת עדיש כשירות, טהרת המשפתח, עירובין ג א. ק. ב. חולין קי, א. 64

וימל אז דאס איז אויך מרומז אין דעם חילוק פון די אומיות צווישן „מבוא" און „מביא" — „מבוא" איז מיט א ווא"ו, און „מביא" מיט א וי"ו⁶⁵:

„הוי"ו מורה על ההמשכה מלמעלה למטה" — וואס המשכה איז חוץ פון „עצם", ובמילא מיט א מדרדה והגבלה: און אין עבודה איז דאס די עבודה שע"פ טעם דעת, וואו מ'דארף אנקומען צו די „תקנים" וואס היטן אז די המשכה זאל קומען במקום הראוי:

„הוי"ד (ש)ריא בה"י נקודה לבד" ⁶⁶ וואס ווייט אויך ביטול⁶⁷. און מצד דער עבודה דארף מען ניט אנקומען צו די „תקנים", ואדרבה — מצד דעם וי"ד ווערט אויפגעטאן אויך אין די זקנים דער ענין פון ביטול, מביא על כרחם.. טול מקל והל על קודד".

יא. פון די הוראות בנוגע לפועל פון דעם פירוש רשיי:

בשעת מען מאגט אין היינטיקע צייטן אז יעדערער מוז אפגעבן צייט אויך הפעת החורה והיהדות (בכלל, און

לנשוא ל"י שלטנותא על ישראל כו' — כי מצד מדרגת משה (שלא נבט לארץ) צייר באזאנעש שהושע כבט לארץ... משאל מצו הפה"ד כ"י.

60 ראה מנחת ש"ת כאן: פדמאה וא"י תניינא ירד.

61 אגו"ת פ"ד.

62 באגו"ת פירוש דודריד לסי על חכמה (שוהר מדרגת משה בידע) — אבל שם קאי ביידי (— הוהחלה) דשם הוי, והכוונה כאן לזה שפסי המלי (תכמת חתום) ויא ג"כ יידי (פדס שער האותיות פייגל), ולתעיר מהענין דעם יידייז אין דעם ווי וייד (— סימ) דעם אדוני (חייג אדו, ב. ידל אור ע תרפ"ט אה"ת רעצ"א עמד, ב. ר"ד, א. כרד ה) ע 1718 ואילך. ועד".

ראה ג"כ תוספות הדו וקניס כ"א. 66